

De dharma als inspiratie?

In dit drieluik gaan drie kunstenaars in op de vraag op welke manier het boeddhisme inspireert in hun leven en

Boeddhistische Omroep als sociale sculptuur

Babeth VanLoo (1948), mede-oprichter BOS

Kunst en communicatie lopen als een rode draad door het leven van Babeth VanLoo (1948). Ze is een van de oprichters van de Boeddhistische Omroep Stichting en een spreekwoordelijk multitalent. In mei a.s. gaat ze met pensioen, maar dat wil niet zeggen dat ze het rustig aan gaat doen.

‘Het leven is als een rivier’, zegt Babeth VanLoo als ze terugkijkt op de jaren die achter haar liggen. De bron van die rivier is de creativiteit en die bron is onuitputtelijk. Dat heeft ze kunnen waarnemen bij haar eerste leermeester, de Duitse kunstenaar Joseph Beuys. Ze voelt zich erg schatplichtig aan hem. ‘Hij liet me zien dat er geen scheiding is tussen leven en kunst. Dat kunst en maatschappelijk engagement samengaan en hoe belangrijk het is om na te denken over je motivatie: waarom maak je kunst?’ Beuys introduceerde het begrip ‘sociale sculptuur’, waarmee hij tot uitdrukking bracht ‘dat kunst midden in het leven thuishoort. Zijn werk richtte zich op intermenselijke relaties en de uitwisseling van warmte of energie tussen mensen of tussen mens en kunstwerk. De mogelijkheid via een

kunstwerk transformatie teweeg te brengen sprak mij aan. Ook inspireerde het me dat hij zich neerzette als sjamaan en dat je met kunst kunt bijdragen aan *healing* van de maatschappij. Zijn lijfspreuk was: Ieder mens is een kunstenaar. Hij bedoelde hiermee niet dat ieder mens een estheet is of mooi kan tekenen, maar dat ieder mens een creatief potentieel heeft dat hij kan ontplooiën en waarmee hij een positieve bijdrage kan leveren aan de maatschappij. Wat dat betreft zie ik grote overeenkomsten met het boeddhisme en wat daar geleerd wordt over ons boeddhapotentieel: dat wij ons als mens kunnen ontwikkelen en dat we negatieve eigenschappen kunnen transformeren in positieve. Een andere overeenkomst is dat we niet alleen voor onszelf bezig zijn, maar dat we betrokken zijn bij anderen.’ De behoefte aan zingeving en spirituele verdieping speelde al vroeg een rol in het leven van Babeth. Haar eerste meditatieles ontving ze van de Maharishi Yogi, de grondlegger van de transcendentie meditatie. Toen ze verhuisde naar de Verenigde Staten om aan de filmacademie van New York te studeren, kwam ze per toeval in aanraking met het Tibetaans boeddhisme. En hierdoor vond ze rust en wijsheid in deze betrekkelijk ‘wilde periode’, waarin ze onder meer films maakte over Andy Warhol en later in San Francisco een kabel-tv-muziekzender runde. De rivier van haar leven bracht haar terug in Nederland, waar ze zich aansloot bij een groep mensen die een boeddhistische

‘Hij liet me zien dat er geen scheiding is tussen leven en kunst’

creatieve werk. tekst: Menno Bijleveld en Ulli Fischer

Weten wat je loslaat

Joost Vrouwenraets (1979), danser en choreograaf

omroep wilde oprichten. 'Het was een kwestie van de juiste mensen, het juiste moment en de juiste omstandigheden,' zegt ze hierover. 'Ik was een van de schakels binnen een collectieve geest.' Na jaren van voorbereidingen was het in 2000 zover. De omroep ging van start. En ja, de geest van Beuys waarde toen rond in de beginperiode van de Boeddhistische Omroep, 'want deze kun je zien als *sociale sculptuur*', aldus Babeth. In een tijd waarin de media steeds meer op verstrooiing en vermaak gericht zijn, brengt de Boeddhistische Omroep niet-dogmatische spiritualiteit en diepgang. Daar is behoefte aan, zoals blijkt uit de vele positieve reacties. 'Mensen vertellen dat zij dankzij impulsen van onze programma's hun leven hebben kunnen veranderen?' 'Ze heeft een groot deel van haar missie waar kunnen maken, 'om met kunst en film mensen te verbinden.' Haar pensionering staat voor de deur. Ze zal niet in dienst blijven bij de omroep. Wel zal ze doorgaan met het maken van films, het produceren van kunst en blijft ze directeur van het Boeddhistisch Film Festival. Als 'rasoptimist' zal ze blijven vechten voor boeddhistische programmering. Ze hoopt dat het tij gekeerd kan worden en dat de Boeddhistische Omroep zal blijven bestaan, ondanks bezuinigingen. Rustig aan doen is sowieso geen optie, want: 'Een kunstenaar gaat niet met pensioen.' 🌱

Een goede leermeester is belangrijk in de danswereld, maar ook in het boeddhisme. Joost Vrouwenraets is thuis in beide. Hij vertelt over zijn band met zijn meesters en hoe het boeddhisme een toevlucht voor hem is geworden. Het had weinig gescheeld of hij was monnik geworden, diep in zijn hart koestert hij die wens nog steeds.

Joost Vrouwenraets (1979), danser en choreograaf, won in 2008 de Prijs van de Nederlandse Dansdagen voor jong en aanstormend talent en in 2012 de Inspiratieprijs van het Prins Bernard Cultuurfonds. Hij komt uit de school van de legendarische Maurice Béjart, meester van de moderne dans. Eind jaren vijftig, begin jaren zestig veroverde Béjart de harten van het grote publiek met een stijl die als 'iconografisch' en 'bombastisch' wordt omschreven. Joost: 'Voor het eerst traden mannen in spijkerbroeken op die dansten op rockmuziek.'

Zo'n zes jaar was Joost in de leer bij de grote meester, tot eind 2005. 'Ik heb ontzettend veel geleerd en parels gekregen

uit de schatkist van Maurice. Daar ben ik hem tot op de dag van vandaag dankbaar voor. Maar het is ook een lastig proces om je los te maken van de krachtige indrukken van je meester en een eigen stijl te ontwikkelen.' Met een voorstelling als 'Koffie Verkeerd' is dat gelukt. De voorstelling laat zien hoe een relatie ongemerkt kan veranderen. Hoe verliefdheid kan omslaan in irritatie totdat de partners elkaar bijna de koppen inslaan. Het is een herkenbaar thema, klein en persoonlijk gebracht.

Via Maurice Béjart kwam Joost ook in contact met het Tibetaans boeddhisme en met een spirituele leraar. Waar was hij naar op zoek? 'Ik voelde me al jaren aangetrokken tot oosterse waarden en las veel over het boeddhisme. En ik werd me steeds bewuster van het ellebogenwerk in de dans- en theaterwereld. Dat mensen soms koste wat kost een bepaalde status willen, een bepaalde rol willen dansen. Met die energie wilde ik liever niets te maken hebben. Ik zocht bescherming, maar dan niet van buiten, maar van binnenuit. Ik zocht een andere *mindset* en ik wist dat ik daar begeleiding bij nodig had.' Zo vond hij een 'toevlucht' in het boeddhisme en bij zijn leraar Gonsar Rinpoche, 'een toevlucht die verder reikt dan carrière, ambitie of een relatie.' Daarbij is het belangrijk om de leermeester te onderzoeken. 'Dat je zelfs kijkt hoe hij loopt en hoe hij praat om te zien of wat hij onderwijst ook is wat hij leeft. Ik heb het grote fortuin gehad dat ik met

mijn meester in aanraking ben gekomen. Voor mij is Gonsar Rinpoche een levende Boeddha. Nu is de uitdaging om hem niet als persoon te verafgoden, maar zijn lessen te integreren: hoe wij boeddhenschap kunnen bereiken en dat wij de boeddhanatuur hebben.'

Joost overwoog ook om monnik te worden, opdat hij zich helemaal aan de studie van het boeddhisme zou kunnen wijden. Zijn toenmalige vriendin gaf hem groen licht, de gesprekken met zijn ouders waren gevoerd. Niets stond de beslissing nog in de weg. 'Toen kwam er een interne dialoog op gang. Ik had de aspiratie, maar ik voelde: het is te vroeg. Er zijn nog dingen die ik wil doen. Die drang is zo groot. Als ik het klooster inga dan wil ik niet op deze stap terugkomen. Dat besprak ik

met mijn leraar en die beaamde dat het goed was om eerst het leven te leren kennen. Voordat je iets los kan laten, moet je immers weten wat dat is. In mijn hart koester ik nog steeds de aspiratie om monnik te worden, maar op dit moment zijn er nog andere waardevolle dingen die ik moet doen voor mezelf en voor andere mensen.' ♣

'Ik had de aspiratie, maar ik voelde: het is te vroeg'

#3

Tijdens een tentoonstelling tekende ze met een grote kwast figuren op een muur. De eerste figuur die eruit kwam, keek heel chagrijnig. 'Die was helemaal niet blij,' herinnert Antoinette Nausikaä zich. 'Mijn eerste reactie was: liefst zou ik eroverheen witten en het overdoen. Maar dat doe ik niet. Ik heb geleerd dat het helemaal oké is wat je maakt. Daarin schuilt juist ook de kracht van het werk.'

Antoinette Nausikaä (1973), afgestudeerd aan de Rijksakademie voor Beeldende Kunsten in Amsterdam, tekent, filmt, schrijft (dagboeken), maakt sculpturen, bouwt installaties en werkt aan publicaties. Inspiratie ontleent ze aan alledaagse situaties en ook aan zenkunst. Stripachtige figuurtjes zijn in een van haar dagboeken met elkaar in gesprek. Het ene mannetje vraagt: 'Mag mijn aanwezigheid even daar staan?' Het andere mannetje kijkt vol onbegrip. Vragen komen op en soms ook diepe gedachtes zoals: 'Ik doe alles achterstevoren ... ik leef eerst een leven, en dan ga ik eraan beginnen,' zegt een mannetje terwijl hij achterom kijkt.

Emotie in de vorm van een inktlijn

Antoinette Nausikaä (1973), beeldend kunstenaar

Er zit lichtheid en humor in haar werk. Met een paar penne streken weet ze een sfeer op te roepen. Hoe komt dit werk tot stand? 'Ik kijk graag naar de dingen,' zegt Antoinette. 'Ik neem er de tijd voor om te goed te kijken, en misschien dat anderen die tijd niet nemen, waardoor ik ontdekkingen doe. Ik zie iets wat mij verwondert en die verwondering geef ik graag door. Ik kijk en neem waar en dan beschrijf ik wat ik ervaar, hoe ik me voel, of ik onrustig ben of niet en dat schrijf ik op. Meestal maak ik ook een foto of een tekeningetje van dat moment. Ik merk dat mijn werk als een spiegel voor me is en ook voor andere mensen. Ik hoop dat mensen zich erin herkennen en dat ze denken: o ja, eigenlijk zit ik ook met zo'n rare vraag.' Haar werk is ook een zelfonderzoek. 'Op een gegeven moment ging ik onderzoeken, wie zijn die mannetjes eigenlijk? Ben ik dit nou? Soms ben ik het zelf, soms zijn het delen van mezelf die in gesprek met elkaar zijn. En soms gebruik ik opmerkingen van anderen.'

Opvallend is haar materiaalgebruik. Met minimale middelen bereikt ze een groot effect. Die soberheid, lijnen zonder 'toeters en bellen,' daar houdt Antoinette van. 'Ik wil zo veel mogelijk de kern van wat ik ervaar neerzetten. Soms is dat een zinnetje, maar meestal is dat emotie in de vorm van een inktlijn. Daarbij ben ik geïnspireerd door de Japanse sumi-e-tekeningen. Dat zijn traditionele Japanse inkttekeningen. Ze worden toegepast in de Japanse

dichtkunst. Een tekening wordt vaak gecombineerd met een haiku.'

Om zich deze techniek eigen te maken ging Antoinette in de leer bij een traditionele sumi-e-lerares in de bergen van Shizuoka in Japan. Wekenlang tekende ze voornamelijk zencirkels. 'Eigenlijk wilde ik allemaal andere dingen tekenen. Normaal ben ik niet zo met techniek bezig, maar in Japan heb ik geleerd dat het gaat om het doen, om de concentratie. Je handtekening als maker zit daarin. Dat herkende ik heel erg.' Zo bedenkt ze liefst niet van tevoren wat ze gaat tekenen. 'Dat bepaalt het tekeningetje zelf. Het heeft ook iets magisch. Je zet een streepje en het is helemaal niets en aan de andere kant is het ook heel krachtig. Ik probeer er een ziel aan te geven en als je bezielt bent, stop je er blijkbaar ook iets in.' ♣

'Soms ben ik het zelf, soms zijn het delen van mezelf die in gesprek met elkaar zijn'

→ De publicaties van Antoinette zijn in Amsterdam o.a. verkrijgbaar bij de museumwinkel van het Stedelijk Museum, Athenaeum en Wanuskéwin.

🌐 www.antoinettenausika.com.